

Kricsfalusi Nóra

Témavezető: Navracsics Tibor

A BERLUSCONI-KORMÁNY BUKÁSÁNAK HATÁSA AZ OLASZ PÁRTRENDSZERRE

Bevezetés

E tanulmány keretében az olasz pártrendszert vizsgálom meg abból az előfeltevésekből kiindulva, hogy Olaszországban a kilencvenes évek óta egy relatíve stabil, bipoláris pártstruktúra jött létre, amely a kormányválság hatásaként ismét átalakulóban van.

Az olasz pártrendszert a kilencvenes évek elején bekövetkezett politikai földrendezés alapjaiban rendezte át. A pártokat övező korrupció 1992-ben a Tangentopoli néven emlegetett botrány kirobbanásával romba döntötte az addig fennálló politikai rendszert. A régi pártstruktúra összeomlott, a nagy történelmi pártok többé nem élvezték a választók bizalmát, helyettük új pártok jöttek létre. A pártrendszert fokozatosan uralma alá hajtotta a bal- és jobbközépen elhelyezkedő két nagy pártszövetség, és ezzel párhuzamosan eltűntek a politikai palettáról a centrumot alkotó erők. Az egymással szembenálló választási szövetségek tartósan bizonyultak, és a kilencvenes évek második felétől váltakozva kormányoztak. Kialakult a politikai váltógazdaság (alternanza), ami lehetővé tette a felelősebb kormányzást és politizálást.¹ A bipoláris szisztéma egyre inkább megszilárdulni látszott, ennek ellenére továbbra sem szűntek meg a kormányválságok, mivel a sokpárti, heterogén koalíciók gyakran áldozatul estek egy-egy párt zsarolásának.² A 2008 áprilisában győztes jobbközép koalíció sem volt szerencsés, a negyedik Berlusconi-kormány fokozatosan elveszítette parlamenti többségét, és a kormányfő tavaly novemberben lemondásra kényszerült. A belpolitikai válság a választási szövetségeket vezető két nagy pártot sújtotta a leginkább, miközben velük szemben egy új, centrista pártszövetség alakult. A korábban stabilnak tűnő bipoláris rendszer meggyengült, emiatt elképzelhető, hogy egy újabb transzformációs időszak elé néz az olasz pártrendszer.

¹ SZABÓ 2003, 151-152. o.

² IERACI 2008, 124. o.

Silvio Berlusconi 1994-ben tűnt fel az olasz belpolitikában és alapította meg saját mozgalmát, a Hajrá Olaszországot (Forza Italia; FI). Az ingatlanüzletekből vagyont szerzett és abból médiabirodalmat építő Berlusconi akkor lépett színre, amikor a régi politikai osztály hitelét veszítette. Sikeres vállalkozóként elhitette a választókkal, hogy hatalomra kerülése esetén leszámol a pártok túlzott hatalmával, és megoldja az ország problémáit. Retorikáját a hangzatos szlogenek kiválasztása és folyamatos ismétlése jellemezte. Óriási vagyona elegendőnek bizonyult a Hajrá Olaszország finanszírozására, így ő volt egy személyben saját pártjának alapítója, finanszírozója és vezetője. Újszerű pártszervezési technikát dolgozott ki: az FI laza klubok hálózatára épült, ahol kötetlen beszélgetések formájában szerveződött a jobboldali szavazótábor.³ A Hajrá Olaszország sikerének kulcsát sokan abban látták, hogy sikeresen használta ki a Kereszténydemokrata Párt szétesése nyomán keletkezett politikai űrt, és a párt a Fininvest, azaz Berlusconi saját vállalkozása körül szerveződött, amely birtokában volt azon forrásoknak (területi elterjedtség, vállalati apparátus, jelentős anyagi háttér és az olasz média uralma), hogy a pártot rövid időn belül sikerre vigyék. A Hajrá Olaszországot eleinte sokféle jelzővel illették, például „médiapárt”, „virtuális párt” vagy „személyes párt”. Ezek a definíciók is hangsúlyozták a Forza Italia hagyományos pártoktól való különbözőségét, vagyis a jól kivehető ideológiai identitás hiányát és a politikai alapok korlátozott jelenlétét.⁴ Eleinte úgy tűnt, hogy Berlusconi felülemelkedik a korábbi ideológiai csatározások miatt kialakult törésvonalakon, pragmatizmusa ellenére azonban ő is ideologikus volt, ami megmutatkozott konfrontatív politikájában, kommunistaelles retorikájában.⁵ Politizálási stílusa megakadályozott bármiféle kompromisszumot a két oldal között, személye erőteljesen megosztotta a politikai elitet, emiatt a baloldal első számú célpontja lett. Ennek ellenére egy politikailag bizonytalan időszakban Berlusconi alapvetően átformálta és bizonyos mértékben stabilizálta az olasz belpolitikát. A korábban jellemző rövid életű koalíciók és állandósult kormányválságok után több alkalommal aratott választási győzelmet, és relatíve stabil kormányok élén irányította Olaszországot. A harmadik megválasztását követően azonban pénzügyi és magánéleti botrányai miatt hitelessége egyre inkább elkopott, és politikailag is megroppant; a mélyülő adósságválság közepette a parlamenti többsége elvesztésével nem volt képes megfelelő támogatottságot szerezni a megszorítások végrehajtásához, ami végül a bukásába került.

³ SZABÓ 2007, 58-61. o.

⁴ HOPKIN 2005, 102-103. o.

⁵ PANKOVITS 2006, 139-140. o.

A jobbközép kormánykoalíció válsága és bukása

A 2008. áprilisi előrehozott parlamenti választásokat a jobbközép nyerte meg, Silvio Berlusconi alapíthatott immáron negyedik alkalommal kormányt, amelynek tagjai a Szabadság Népe (Popolo della Libertà; PdL),⁶ az Északi Liga (Lega Nord; LN) és a Mozgalom az Autonómiáért (Movimento per le Autonomie; MpA) voltak. A rivális Demokrata Pártot (Partito Democratico; PD) vezető Walter Veltroni úgy döntött, hogy e választások alkalmával csak olyan politikai szereplők csatlakozását fogadja el, akik fenntartások nélkül támogatták programját. A Demokrata Párt így végül csak az Értékek Olaszországaival (Italia dei Valori; IdV) kötött választási szövetséget, s a szélsőbal kisebb pártjai önállóan indultak. Berlusconiék győzelmének oka, hogy valószínűleg a jobbközép pártok tűntek stabilabb, kormányzóképesebb erőnek, amit elősegített a balközép belső válsága, kiütkeresése.⁷ A 2008-as választások legfontosabb újdonsága, hogy a háború utáni olasz demokrácia történetében első alkalommal nem kerültek be a parlamentbe az olyan kisebb kommunista, szocialista és liberális pártok, amelyek eddig minden törvényhozási ciklusban képviseltetni tudták magukat. Egyedül a kereszténydemokratákat tömörítő Centrum Unió (Unione di Centro; UdC) jutott be a parlamentbe Pier Ferdinando Casini vezetésével, de a centrumért folytatott küzdelemben az átütő siker elmaradt. A kis pártok kiszorulásával soha nem látott mértékben csökkent a parlamenti pártok száma Olaszországban, ami felcsillantotta a reményt, hogy először születik meg egy jóval kevésbé fragmentált, stabilabb kétpólusú pártrendszer. Ezt a fejlődési irányt igazolta egy további esemény: 2009. március 29-én Berlusconi vezetésével megalakult a Szabadág Népe, egy új jobbközép párt, amely magába olvasztotta a Hajrá Olaszországot és a Gianfranco Fini vezette Nemzeti Szövetséget. Sokan úgy vélték, hogy ezzel a lépéssel a képviselőház jelenlegi elnöke, Fini lehet esélyes arra, hogy egyszer átvehesse a jobboldal vezetését Berlusconitól. Ugyanakkor ezúttal is egy belső feszültségekkel terhelt koalíció állt fel. Az Északi Ligát vezető Bossi és Fini programjai között alapvető ellentéteket találunk: a Liga északon erős, és a délieket élösködőknek tartja, Fini bázisa viszont Dél-Olaszországban van.⁸ Az egykori fasiszta múltú Fini mára megtagadta fiatalkori nézeteit, az elmúlt évtizedben folyamatosan finomított politikáján, és programjának fontos elemét képezi a déli régiók fejlődésének előmozdítása. Az Északi Liga stratégiailag

⁶ A Hajrá Olaszország és a Nemzeti Szövetség 2008. februárban alakították meg a Szabadság Népe nevű pártföderációt

⁷ HORVÁTH – MOLNÁR 2008, 12-13. o.

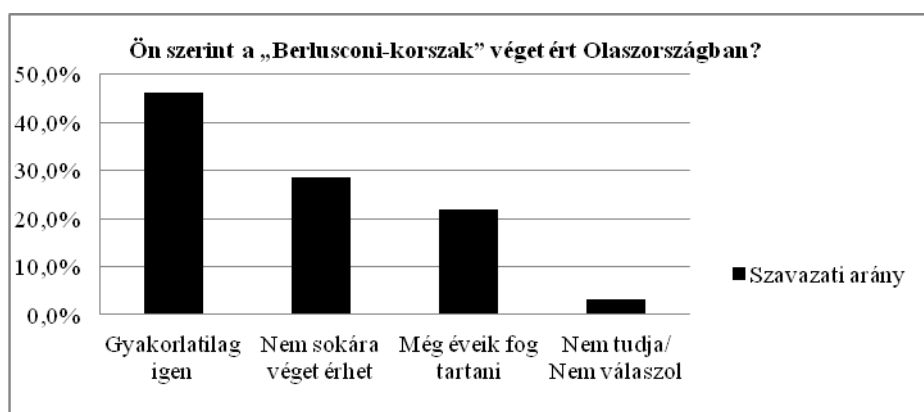
⁸ http://www.grotius.hu/doc/pub/XTFMQW/2010_154_ivan_andras_kommentar.pdf

mindig is problematikus partnernek bizonyult tekintettel arra, hogy a párt kizárólag partikuláris észak-olasz érdekeket szem előtt tartva politizál.⁹ A Liga a gazdasági válság óta visszatért az észak-olasz tartományok (Padania) elszakadásának gondolatához, és a populista frázisok mellett a pártot erős xenofóbia is jellemzi, emiatt szigorúbb törvényeket követel a bevándorlás problémájának megoldására.

A negyedik Berlusconi-kormány biztos parlamenti többségre támaszkodva kezdte meg a működését, és az egyre romló gazdasági helyzet ellenére is úgy tűnt, hogy a kormány hatalma megingathatatlan. A kezdeti biztató jelek ellenére az olasz belpolitikában a 2010-es év eseményei váratlan fordulatot hoztak, a jobbközép egységére az első csapást Gianfranco Fini mérte. Berlusconi személye botrányai miatt egyre kínosabbá vált Fini számára, de szakításuk mégsem emiatt következett be, hanem a párton belüli és a törvényalkotással kapcsolatos konfliktusai miatt. Fini júliusban kilépett az általuk közösen alapított pártból, és híveivel együtt megvonta a kormánykoalíciótól a támogatást. Önálló frakciót alapított, és 2011 februárjában létrehozta a Jövő és Szabadság Olaszországért (Futuro e Libertà per l'Italia; FLI) nevű új pártját. 2010 októberében egy újabb csoport vált ki a PdL-ből Gianfranco Micciché vezetésével, novemberben pedig a koalíciót alkotó legkisebb párt, a Mozgalom az Autonómiáért fordult a kormány ellen. Az alsóházi többség elvesztése szűkre szabta Berlusconi mozgásterét, holott a gazdasági válság közepette egy sor régóta húzódó reformot kellett megvalósítani. A 2011-es év folyamán Berlusconi felett összecsaptak a hullámok. Míg a sajtó a magánéleti botrányaitól és az ellene folyó perekéntől volt hangos, Berlusconi pártjának gyengülését jelezte a tavaly májusi helyhatósági választásokon elszenvedett vereség, júniusban pedig a vízszolgáltatás privatizációjáról, az atomerőművek újranyitására és a kormánytagok mentelmi jogáról rendezett referendumon maradt alul a jobboldal. A gazdasági problémák kezelésére a kormány több megszorító csomagot fogadtatott el a parlamenttel, ennek ellenére az ország gazdasági mutatóit nem sikerült javítani. A kormány sorsát végül a tavaly őszi események pecsételték meg. 2011. november 8-án szavazott másodszor a parlament az előző évi zárszámadásról, miután a kormány az első körben nem kapta meg a szükséges támogatást. A megismételt szavazáson a zárszámadási törvényt ugyan sikerült elfogadni, ez azonban csak úgy volt lehetséges, hogy az ellenzéki pártok a törvény elfogadásához szükséges létszám biztosítására az ülésteremben maradtak, de nem voksoltak. Ez nem kötelezte lemondásra a kormányfőt – a ciklus alatt amúgy is több mint félszáz bizalmi szavazást élt túl – Berlusconi viszont korábban bejelentette, hogy mérlegelni fogja a lemondását,

⁹ PANKOVITS 2006, 153. o.

amennyiben nem lesz meg a többsége. A voksolást követően Berlusconit Napolitano elnök várta egyeztetésre, s a megbeszélés után az államfő hivatala közleményben adta hírül, hogy a kormányfő lemond, amint sikerül elfogadni az ország pénzügyi stabilitásának megteremtését célzó törvénycsomagot. A stabilitási paktumot november 12-én fogadta el a parlament, és Berlusconi ígéretéhez híven még aznap benyújtotta a lemondását. Napolitano elnök másnap, a házelnökökkel és a pártokkal folytatott egyeztetéseket követően bízta meg Mario Montit, a 68 éves pártfüggetlen közgazdászt a kormányalakítással. A szaktudása miatt „Super Mariónak” vagy „Professzornak” aposztrofált gazdasági szakembert már hosszú ideje emlegették egy esetleges szakértői kormány vezetőjeként. A kabinet mandátuma nincs előre meghatározott időtartamhoz kötve, így várhatóan a 2013 tavaszán esedékes parlamenti választásokig működik majd. November 17-én, 18-án a parlament bizalmat szavazott az új kormánynak, egyedül az Északi Liga voksolt nemmel.¹⁰

1. ábra

Forrás: Sondaggio Demos & Pi, Novembre 2011 (base:1021 casi)
http://demos.it/2011/pdf/20242011.11.20_ap031.pdf

Ma még kérdéses, hogy a kormányfő lemondásával valóban új fejezet kezdődött-e az olasz belpolitikában. Berlusconi pártjával kapcsolatban jelenleg nagy a bizonytalanság, a PdL elnöke továbbra is a volt kormányfő, de tavaly júniusban Berlusconi az akkori igazságügyi miniszterét, Angelino Alfánót nevezte ki főtítkárnak. E tisztség korábban nem létezett, és Alfano kinevezését követően Berlusconi több alkalommal megerősítette, hogy a jövőben a háttérből kívánja irányítani a Szabadság Népet. Döntését a fiatalítás szükségességével indokolta, és világossá

¹⁰ MANDÁK 2011, 1-4. o.

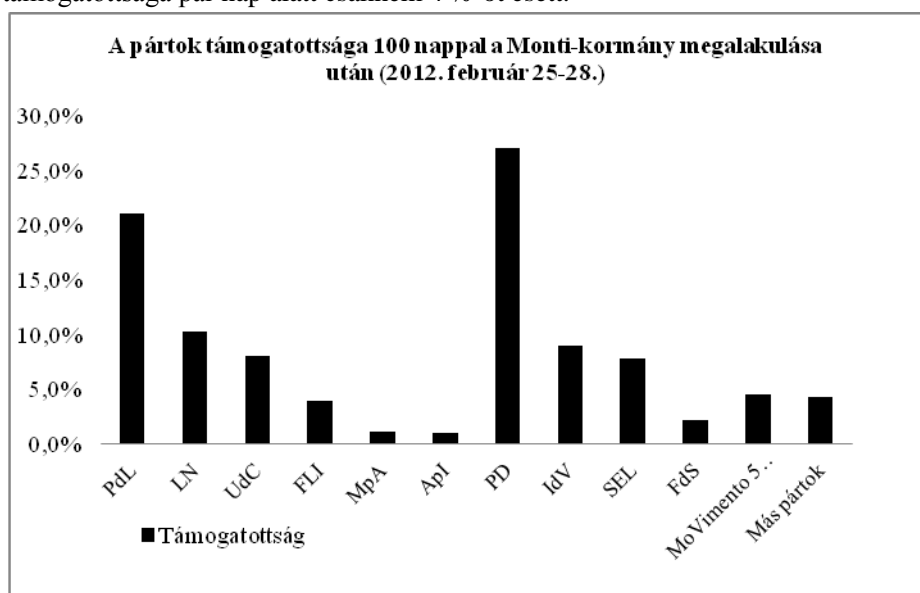
tette, hogy Alfonótól várja a párt megújításának a levezénylését, annak érdekében, hogy a Szabadság Népe egy valódi mérsékelt, jobboldali párttá váljon. Berlusconi ígéretet tett arra is, hogy első alkalommal előválasztásokon fognak majd dönteni a Szabadság Népe miniszterelnök-jelöltjéről, bár ő személy szerint Alfonót támogatja. A Monti-kormány tehát Napolitano elnök politikai aktivizmusának gyümölcse, az államfő döntését nyilvánvalóan az is indokolta, hogy Olaszországban technokrata kormányok már korábban is bizonyítottak válsághelyzetekben. Decemberben az Értékek Olaszország is ellenzékbe vonult, mivel álláspontja szerint a megszorítások a gazdasági lobbik helyett a nyugdíjasokat sújtják. Monti nemcsak a gazdaság rendbetételét tarja feladatának, hanem azon intézményi reformok végrehajtását is, amelyeket politikai konszenzus hiányában korábban egyetlen kormány sem tudott meglépni. Az elmúlt húsz évben az olasz intézmények strukturális elemei nem változtak, továbbra is jellemző a kormányzati instabilitás, a döntéshozatali folyamatok lassúsága, a gyenge központi állam.¹¹ Nagyobb szerepet kell játszania a végrehajtó hatalomnak, különben az ország visszasüllyed a tehetetlenségbe. E célok megvalósításához elengedhetetlen a politikai konszenzus és a pártok hajlandósága arra, hogy saját mozgásterüket szűkebbre szabják. Fontos lenne, hogy csökkenjen a távolság a választók és a politika között, a válság nyomán diszkreditálódott pártoknak vissza kell szerezniük a szavazók bizalmát. A Demopolis közvélemény-kutató intézet felmérése szerint a pártok társadalmi támogatottsága soha nem volt ennyire alacsony Olaszországban, a megkérdezettek 92 %-a alig vagy egyáltalán nem bízik a jelenlegi pártokban.¹² Míg a pártokat övező ellenszenv általános, Monti támogatottsága a megszorítások ellenére is relatíve magas maradt. Fél évvel a kormány megalakulását követően 58 %-on állt, igaz a kormányfő iránti társadalmi bizalom is sokat csökkent.¹³ A Demopolis februári felmérése alapján száz nappal a Monti-kormány megalakulása után a Demokrata Párt támogatottsága volt a legmagasabb, 27 %-os. A baloldal kisebb pártjait nézve az Értékek Olaszországa 9 %-on, a Baloldal, Környezet, Szabadság majdnem 8 %-on, a szélsőbalos erőket tömörítő Baloldali Föderáció (Federazione della Sinistra; FdS) valamivel több mint 2 %-on álltak. A Harmadik Pólus a Monti-kormány első féléve alatt elérte a 14 %-ot, bár a szövetségen belül a Centrum Unió 8 %-os támogatottsága jóval felülmúlja a többi pártét. Az utóbbi időszak legnagyobb vesztese a Szabadság Népe, népszerűsége történelmi mélypontra, 21 %-ra süllyedt. Az Északi Liga a Monti-kormány első féléve alatt nem veszített szavazatokat, végig 10 %-on állt. Az

¹¹ SZABÓ 2003, 152. o.

¹² <http://espresso.repubblica.it/dettaglio/gli-italiani-e-la-politica/2174028>

¹³ <http://www.demos.it/a00677.php>

antipolitikát hirdető népszerű komikus és blogger, Beppe Grillo nevével fémjelzett 5 Csillag Mozgalom megközelítette az 5 %-os parlamenti küszöböt. A jelek szerint a belpolitikai krízis a két nagy pártot sújtja a leginkább, és a kisebb feltörekvő pártoknak kedvez. Ez a februári pillanatkép azonban még rengeteget változhat. Arra például senki nem gondolt volna, hogy áprilisban Bossi lemondásra kényszerül az Északi Liga pártelnöki tisztségéről, miután az ügyészség vizsgálatot kezdett Francesco Belsito, a párt pénztárnoka ellen törvénybe ütköző pártfinanszírozás és pénzmosás gyanúja miatt. A felmérések azt mutatták, hogy a botrány miatt a párt támogatottsága pár nap alatt csaknem 4 %-ot esett.

2. ábra

Forrás: DEMOPOLIS Barometro <http://www.demopolis.it/>

Az olasz baloldal napjainkban

A jobbközép választási szövetség sikereihez hozzájárult az is, hogy a bipolarizálódó pártrendszerben az olasz baloldal nem tudott egységbe kovácsozódni, ha sikerült is hatalomra jutniuk, kormányaikat rendre felőrölték a belső ellentétek. A 2006-ban megalakult második Prodi-kormány is két év után távozni kényszerült, bukásának oka, hogy Prodi igyekezett minél több pártra építeni parlamenti többségét, és ismét saját hívei, a kormánykoalíciót alkotó kisebb, szélsőséges

erők okozták a veszét.¹⁴ A baloldal vezetői a kormányzóképes többség biztosítása érdekében egy új párt alapítása mellett döntöttek, amely közös frontba tömöríti a baloldalon a szövetségre hajlandó erőket. A Demokrata Párt 2007 októberében alakult meg, magába olvasztva a balközép két legjelentősebb pártját: a Baloldali Demokratákat és a Margarétát. A demokraták megalakulásával egy számos irányzatot magába foglaló, sokszínű gyűjtőpárt jött létre az olasz baloldalon. A PD főbb ideológiai platformjai a szociáldemokrata, a keresztényszociális-keresztényliberális, a liberális és az ökologista irányzatok, de e platformokon belül is több kisebb csoportot találunk. Az egyes táborok között alapvető törésvonalak vannak, emiatt szinte lehetetlen a párt számára közös politikai alapokat találni. A Demokrata Párt az országos és területi előválasztások (primarie) rendszerére épül fel, ami biztosítja, hogy a vezető pozíciókért folytatott versenyben a választók közvetlen beleszólási lehetőséget kapnak a jelöltek kiválasztásába.¹⁵ A Demokrata Párt első főtítkára, Walter Veltroni a baloldal megújításának igényével lépett fel, teljesen új stílusban kommunikált, a választókkal való közvetlen kapcsolatra épített. Veltronit sok kritika érte amiatt, hogy a 2008-as parlamenti választásokon nem volt hajlandó lepaktálni a radikális baloldali erőkkel, bírálói őt tették felelőssé azért, hogy a balközép vereséget szenvedett, és a szélsőbaloldali pártok egyike sem jutott be a parlamentbe. Ennek ellenére érthető volt a döntése, hiszen nem akarta megkockáztatni, hogy ismét egy olyan szövetség jöjjön létre, aminek nincs közös programja, és emiatt bukásra van ítélve. Ellenzékbe szorulva a párton belül a legtöbb konfliktust a megfelelő stílus és a helyes ellenzéki szerep megtalálása okozta. Veltronit saját pártja felől sok támadás érte amiatt, hogy a Berlusconi-kormányval való párbeszédre törekedett olyan kényes kérdésekben is, mint például az igazságszolgáltatás reformja. Ellenzői radikálisabb ellenzékiiséget sürgettek, és szemére vetették azt is, hogy nem sikerült a Berlusconi-kormány hatalmát aláásó gazdasági válságból politikai tőkét kovácsolnia. Veltroni egyre inkább a kritikák keresztútjába került, és a 2009. februári szardíniai tartományi választáson elszenvedett újabb kudarc után lemondott. Ideiglenes főtítkárnak a mérsékelt, kereszténydemokrata Dario Franceschinit választották meg, az októberi előválasztásokat viszont az ellene induló Pier Luigi Bersani nyerte meg. Bersanit a D'Alema fémjelzte balos vonal támogatta, emiatt több politikus hagyta el a pártot, köztük Francesco Rutelli, a Margaréta korábbi vezetője. Távozását azzal indokolta, hogy a párt ismét balos fordulatot vett, és 2009 novemberében megalapította a Szövetség Olaszországért

¹⁴ HORVÁTH – MOLNÁR 2008, 6. o.

¹⁵ <http://kitekinto.hu/europa/2011/05/17/gyurcsany-es-a-demokrata-part-olasz-mintara>

(Alleanza per l'Italia; ApI) nevű új pártját. A belső konfliktusok ellenére a Demokrata Párt számára kedvezőbb időszakot hozott a 2011-es év. A Berlusconi-kormány hanyatlásával párhuzamosan a májusi helyhatósági választásokon nagy meglepetésre az újjáélesztett balközép szövetség nyert, bár a mérsékelt baloldal kárára több helyen előretört a szélsőbal. A kormánypártok nemcsak a hagyományosan baloldali kötődésű városokban veszítettek, hanem például Nápolyban is, ahol a második fordulóban a mérsékelt baloldal képes volt felsorakozni az Értékek Olaszországa jelöltje mögé. A legnagyobb meglepetést a kormányfő fellegvárának számító Milánó okozta, itt a szélsőbalos környezetvédő párt, a Baloldal, Környezet, Szabadság (Sinistra Ecologia Libertá; SEL) politikusa győzte le a Szabadság Népe jelöltjét. Hatalmas sikert jelentett a júniusi referendum is, ahol mind a négy kérdésben az ellenzék álláspontja győzött. A belpolitikai válság mélyülésével egyre erősödtek a kormányfő lemondását követelő hangok, és az ellenzék által annyira óhajtott fordulat hamarosan bekövetkezett: Berlusconi novemberben benyújtotta a lemondását.

A Demokrata Párt belső egységét személyi rivalizálások és az áthidalhatatlan ideológiai ellentétek veszélyeztetik. A párt képtelen egységes hangon megszólalni, gyakoriak az egymásnak ellentmondó állásfoglalások és sajtónyilatkozatok. Az olasz balközép 2007-ben a megújulás és az arcuatváltás igényével lépett fel, nem változott viszont a régi nomenklátúra, a pártot a „nagy öregek” alapították és irányítják ma is. A régi pártoligarchiát időszerű lenne lecserélni, mind központi, mind helyi szinten nemzedékváltásra lenne szükség. Ellenzékbe szorulva a balközép kommunikációját a Berlusconival való szembenállás határozta meg, a párt úgy állította be magát, mint az alkotmány és a demokratikus értékek védelmezője. Berlusconi bizalomvesztéséből azonban nem tudtak profitálni, és kedvenc ellenségük elvesztésével még tehetetlenebbnek tűnnek. Jelenleg a Demokrata Párt körül is sok a bizonytalanság, a legtöbb feszültséget a leendő szövetségesek kiválasztása okozza. A PD balos vonala a radikális baloldal felé nyitna, míg a mérsékelték a centrista erőkkkel lépnének szövetségre. Hasonlóképp nem eldöntött, hogy ki vezesse a pártot a következő választásokon, elképzelhető, hogy a 37 éves Matteo Renzi, Firenze népszerű polgármestere kerül majd a lista élére. További aggodalomra ad okot, hogy a válság óta az igen nagyszámú kommunista szavazót megszólító Baloldal, Környezet, Szabadság sokat erősödött. A párt lelkes fiatalokra támaszkodik, és vezetőjük, Nicola Vendola napjaink egyik legnépszerűbb olasz politikusa. A májusi helyhatósági választásokon a Demokrata Párt közösen indul a Di Pietro vezette Értékek Olaszországaival és a Baloldal, Környezet, Szabadsággal. E pártok az év elején közös előválasztásokat tartottak, ám nagy meglepetésre a legtöbb stratégiai jelentőségű városban nem a Demokrata Párt többsége által támo-

gatott polgármester-jelöltek nyertek, hanem az új nemzedéket képviselő baloldali politikusok. Emiatt Bersani felvetette, hogy újra kellene gondolni az előválasztások rendszerét, mert nem helyes, hogy a választók politikai döntéseket hoznak, pedig az előválasztások üzenete is világos: a balközép szavazók új vezetőket és egy valóban megújult Demokrata Pártot szeretnének látni.

A Harmadik Pólus megalakulása

2010. április 21-én Fini és Berlusconi heves vitába keveredett egymással a Szabadság Népe pártvezetői ülésén, a pártelnök Berlusconi ugyanis nehezen viselte az eltérő véleményeket, Fini viszont nagyobb belső demokráciát követelt. Emellett főként alkotmányos kérdésekben volt közöttük nézeteltérés, például az ország föderális átalakítása vagy az igazságügyi rendszer reformja kapcsán. Július 29-én a PdL néhány politikusa egy közös nyilatkozatban bírálta Finit, és lényegében megvonták a bizalmat tőle. Válaszul Fini másnap bejelentette kiválását a Szabadság Népből, és 33 képviselőtársával együtt megalapította a saját frakcióját. Eleinte úgy tűnt, hogy a konfliktusos helyzet Fininek kedvez, hiszen az elveihez való ragaszkodásnak tűnt a lépése, és szorult helyzetbe hozta a kormányfőt, akinek elűszott az alsóházi többsége. A bizonytalanság feloldásaként Berlusconi szeptemberre bizalmi szavazást kért öt pontból álló programjáról, és némi megnyugvást jelentett számára, hogy Fini új frakciója hajlandó volt mellette voksolni. Berlusconi abban bízott, hogy a szakadár képviselők egy része továbbra is támogatni fogja őt. Szerencséjére ez történt a 2010. december 14-ei bizalmi szavazáson is, ami a meggyengült kormánykoalíció következő nagy erőpróbája volt. A nagy túlélő ezúttal is megmenekült, az alsóházban az átszavazó képviselőknek és a tartózkodóknak köszönhetően mindössze három szavazattal nyert. Berlusconi végül távozni kényszerült, de nyilvánvalóan Fini számára is igen ellentmondásosan alakultak az utóbbi évek eseményei. Nemrég még a „Lovag” lehetséges utódjaként emlegették, a ciklus alatt azonban ellenzékbe szorult, és ma még kérdéses, hogy a Harmadik Pólus tagjaként hol fog pozíciót találni a formálódó pártrendszerben.¹⁶ Új pártja a felmérések alapján 3-4 %-os támogatottsággal bír, s a hozzá hű képviselők egy része mára visszaszivárgott a Szabadság Népebe, vagy a parlament vegyes frakciójába ült át.

A mérsékelt, centrista, kereszténydemokrata erőket tömörítő Harmadik Pólus (Terzo Polo) – hivatalos nevén Új Pólus Olaszországért (Nuovo Polo per l'Italia) – 2010. december 15-én alakult meg. A szövetség tagjai: a Centrum Unió, a Jövő és

¹⁶ <http://www.campusonline.hu/kulfold/olasz-belpolitika-vesztese#ixzz11MoSiz00>

Szabadság Olaszországért, a Szövetség Olaszországért és a Mozgalom az Autonomiáért. Álláspontjuk szerint Olaszországnak teljes politikai, intézményes és morális megújulásra van szüksége. Meggyőződésük, hogy a bipoláris pártrendszer nem működőképes, a két nagy választási szövetség vezette kormányok alkalmatlannak bizonyultak az ország problémáinak kezelésére, ezért szükség van egy olyan összefogásra, amely véget vet a felelőtlen politizálásnak, és hajlandó valódi reformokat megvalósítani. A Harmadik Pólus a tavaly májusi helyhatósági választásokon több helyen közös jelöltet indított, de a balközép által megszerzett nagyvárosokban a szövetség pártjai együttvéve is csak 5-10 % körül teljesítettek, ami Milánóban és Nápolyban bizonyult elegendőnek ahhoz, hogy megfosszák a balközép jelöltjeit az elsőfordulós győzelemtől. A Harmadik Pólus a szakértői kormány elkötelezett híve, a szövetség legerősebb pártja a Centrum Unió, de egyelőre úgy tűnik, hogy a Casini-Fini-Rutelli triász is működőképes. Ugyanakkor e szövetségről is elmondható, hogy mindmáig kevés konkrétum fogalmazódott meg a közös jövőt illetően, és gyakran itt is egymásnak ellentmondó nyilatkozatokat lehet hallani. A pártok közötti bonyolult taktikázás miatt nem világos, hogy a Harmadik Pólus hajlandó lenne-e szövetségre lépni a balközéppel, mivel ez ismét egy igen sokszínű koalíciót eredményezne. Ma még kérdéses, hogy a Harmadik Pólus valódi politikai alternatívát testesít-e meg, és a jövőben is meg tudja-e őrizni az eddig mutatott belső egységét. Amennyiben igen, minden bizonnyal képes lesz negatívan befolyásolni a nagy pártok választási esélyeit a jövő évi választásokon.

Konklúzió

Húsz évvel a Tangentopoli-botrány után az olasz politika mit sem változott: általános a pártokat övező bizalmatlanság, az olaszok többsége szerint vezetők korrupáltak, tehetetlenek, és mialatt a pártok önmagukkal vannak elfoglalva, a válságkezelést egy szakértői kormány végzi. Alessandro Campi úgy véli, hogy Olaszországban az a fajta bipoláris pártrendszer került válságba, amely Berlusconi személyére épült (*bipolarismo ad personam*). A kilencvenes évektől Berlusconi szinte hipnotizálta az olasz belpolitikát, hívei és ellenfelei egyaránt elhitték róla, hogy hatalma megingathatatlan, a pártok és választási szövetségeik nem alternatív programokat kínáltak, hanem támogatták vagy elutasították személyét. Gianfranco Pasquino is hasonló véleményen van, meglátása szerint a bipoláris pártrendszer gyászos éveken van túl, s bár eddig átvészelte a belpolitikai viharokat, ahhoz nem fér kétség, hogy jobban is meg lehetne konstruálni. Ha viszont igaz az, hogy Berlusconi már a múlt, és személye természetellenesen megosztotta a belpolitikát, távozásával lehetőség

nyílik arra, hogy új, koherensebb, homogénebb politikai szövetségek szülessenek. Úgy véli, az olasz pártok legnagyobb problémája, hogy egy sok szempontból megosztott társadalom leképződései, maguk a pártok is részérdek mentén szerveződnek, szervezetileg gyengék és helyi szinten alig képviseltek. Elődjeikhez hasonlóan megtartották zárt, oligarchikus jellegüket, miközben elveszítették a társadalommal való kapcsolatukat. Éppen ezért nem tükrözik vissza az állampolgárok valódi igényeit. Mindkét politológus azon a véleményen van, hogy nem feltétlenül zárult le a kétpólusú pártrendszer – jobban mondva a tökéletlen bipoláris pártrendszer (*bipolarismo imperfetto*) – korszaka Olaszországban, és sok múhat a választási rendszer tervezett reformján is.¹⁷ A pártok egyetlen lehetősége a túlélésre, ha nyitnak a választóik felé és szervezetileg megújulnak, emellett mindkét oldalon szükség lenne a nemzedékváltásra, mivel a régi pártoligarchiát még nem tudta leváltani egy új, modern politikai elit. Az olasz pártrendszer átrendeződése miatt kétséges, hogy amennyiben Monti ígéretéhez híven a ciklus végén távozik, lesz-e kormányzóképes alternatíva a jövő évi választásokra. Nem kizárt, hogy a „vészhelyzet” elmúltával új fejezet kezdődik az olasz belpolitikában, amíg azonban a pártok a választóik helyett önmagukkal vannak elfoglalva, nem sok esély van a megújulásra.

Felhasznált irodalom

HOPKIN, Jonathan: *Forza Italia a dieci anni dalla fondazione*. 2005. In: Guarnieri, C. and Newell, J. L., (szerk.): *Politica in Italia 2005: i fatti e le interpretazioni*. Il Mulino, Bologna, Italy, 2005. 101-120. o.

HORVÁTH Jenő – MOLNÁR Anna: *Lanyha küzdelem – átütő győzelem; Olasz választások*, 2008. április 13-14. MKI- tanulmányok T-2008/17.

IERACI, Giuseppe: *L'Ulivo e la Libertá; Governi e partiti in Italia nella democrazia dell'alternanza*. Edizioni Università di Trieste, 2008

MANDÁK Fanni: *Berlusconi megy, Monti jön – Egy kormányválság krónikája*. Délkelet-Európ. *South-East Europe International Relations Quarterly*. Vol. 2. No. 7. (2011 ősz) 1-4. o.

¹⁷ <http://espresso.repubblica.it/dettaglio/destra-e-sinistra-cosa-rimarra/2167922//2>

PANKOVITS József: Olaszországi választások, 2006. Politikatudományi Szemle 2006/2-3. 133-153. o.

SZABÓ Tibor: Olasz nemzeti identitás és politikai kultúra. Politikatudományi Szemle 2003/3. 135-155. o.

SZABÓ Tibor: A Forza Italia (Olaszország). Politikatudományi Szemle 2007/1. 45-64. o.